

Rzeszów, 15.11.2024 r.

dr hab. Edyta Więclawska, prof. UR
Uniwersytet Rzeszowski
Kolegium Nauk Humanistycznych
Wydział Neofilologiczny
Katedra Anglistyki

**RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR JOANNY
KOZŁOWSKIEJ pt.**

Legal Phraseology of EU case law. A comparative, corpus-assisted study of German and English judgments issued by the Court of Justice of the European Union

Frazeologia języka prawnego w unijnym orzecznictwie – komparatywna analiza wsparta korpusowo niemieckich i angielskich wyroków Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Katedra Języków Specjalistycznych oraz Komunikacji Międzykulturowej, Uniwersytet
Łódzki, Wydział Filologiczny 2023, s. 221

Przedłożona do recenzji praca doktorska pt. *Legal Phraseology of EU case law. A comparative, corpus-assisted study of German and English judgments issued by the Court of Justice of the European Union* została napisana pod opieką naukową Pana dr. hab. Stanisława Goźdz-Roszkowskiego, prof. UŁ oraz Pani promotor pomocniczej, dr Agnieszki Stawikowskiej-Marcinkowskiej.

Praca podejmuje temat, który współcześnie można uznać za nośny na agendzie badań językoznawczych, gdzie poszukuje się przenoszenia sensu i kontekstu poprzez wciąż nowe jednostki strukturalne, z uwzględnieniem ich kontekstu gatunkowego, instytucjonalnego itp. Struktury frazeologiczne są postrzegane jako mechanizmy skutecznie budujące wypowiedzi,

jako mechanizmy, których opanowanie umożliwi bardziej efektywną akwizycję języka. Niniejsza praca stanowi dopełnienie wniosków dostępnych w literaturze przedmiotu. Autorka podejmuje próbę wykazania szeroko zakrojonych możliwości tkanki frazeologicznej do analizy objętego badaniem kontekstu komunikacyjnego. W ramach ogólnego komentarza, wspomnieć również należy, iż praca została zrealizowana w tradycji metodologicznej badań korpusowych, co dobrze wkomponowuje się w bieżący trąd prowadzenia badań na materiale zdigitalizowanym, umożliwiającym automatyczną obróbkę danych leksykalnych. W pewnym zakresie praca mieści się w profilu badan humanistyki cyfrowej, która niezaprzeczalnie jest kierunkiem stwarzającym duże możliwości badawcze. Przy czym zauważyć należy, iż Autorka wychodzi poza nurt podstawowych, najbardziej prymarnych ścieżek badan korpusowych, określanych często jako badania wsparte na korpusie (*corpus-based studies*) i sięga po metody z zakresu tzw. ekstrakcji niekontrolowanej (*unsupervised search*), uzyskując bazę danych obejmującą jednostki nieco mniej oczywiste, mniej typowe, jeśli chodzi o strukturalny profil frazeologiczny.

Struktura dysertacji doktorskiej opiera się o 6 rozdziałów. Treści teoretyczne, stanowiące podbudowę teoretyczną dla przeprowadzonej analizy są przedstawione w pierwszych dwóch rozdziałach. Dyskusja zawarta w tych rozdziałach prowadzona jest z zachowaniem zasady syntetyzacji treści. Przy czym zakres omawianych treści pozwala na uchwycenie odpowiedniej perspektywy historycznej dla analizy oraz na ocenę metodologii oraz wniosków w kontekście wartości dodanej pracy. Autorka porusza zagadnienia, które są istotne w świetle części analitycznej, zarówno z kontekście przedmiotowym (badania frazeologiczne w obszarze języków specjalistycznych, zbitki wielowyrazowe jako przedmiot badań językoznawczych), jak i formalnym (anglosaska tradycja badań korpusowych). Rozdział trzeci omawia kwestie związane z narzędziami badawczymi, jakie zostały wykorzystane przez Autorkę. Sama analiza to rozdział czwarty i piąty, poświęcone na przedstawienie materiału z języka niemieckiego i angielskiego odpowiednio. Rozdział szósty zawiera konkluzje.

Uzupełniając pozytywne uwagi poczynione na wstępie, należy się odnieść do sposobu operacjonalizacji zadania badawczego oraz wniosków z badań przeprowadzonych przez Autorkę. Celem naczelnym jaki Autorka stawia przed sobą jest przeprowadzenie funkcjonalnej kategoryzacji materiału badawczego (*functional lexical bundles*), przy czym wymiar funkcjonalny analizy materializuje się poprzez wypracowanie pewnych schematów w odniesieniu do korelacji pomiędzy czynnikami związanymi z warstwą językową a względami materialno- i formalnoprawnymi. Najbardziej jednoznaczne wnioski sformułowane przez Autorkę wskazują na dystynktywnie ważny status wybranych instytucji w procedowaniu spraw

przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej TSUE). Dodatkowo, poddany analizie materiał wskazuje na dialogowość w relacjach pomiędzy TSUE a sądami krajowymi (zależność pomiędzy tymi podmiotami udokumentowana w zbitkach wielowyrazowych, jako często pojawiających się odniesieniach do sądów krajowych). Kolejne główne wnioski dotyczą potencjału zbitek wielowyrazowych do identyfikacji określonych schematów współpracy pomiędzy osobami fizycznymi a podmiotami prawnymi różnych krajów członkowskich, czy też schematów w zakresie praw przysługujących jednostkom w analizowanym środowisku orzeczniczym. Projekt operacjonalizacji badań zasadniczo jest oparty o pojęcie kontekstualizacji (np. str. 86) dyskursy prawniczej. Analiza ilościowa bazuje na dostępnych w korpusie metadanych. Takie holistyczne podejście bazujące na istotnej roli kontekstu w analizach językowych bardzo dobrze wkomponowuje się w aktualne nurty badawcze, które kładą nacisk na identyfikację zależności pomiędzy uwarunkowaniami genologicznymi, socjokulturowymi, jako czynnikami, które wnoszą nową jakość do analiz językoznawczych, poprzez umożliwienie wkroczenia na nowe ścieżki wnioskowania. Zauważyć należy stosowny dobór narzędzia (wykorzystany program do obróbki leksykalnej) oraz materiał do tej analizy. Określając analizowaną materię Autorka słusznie używa terminu dyskurs, gdyż sygnalizuje tym samym ujęcie szerokiego kontekstu socjolingwistycznego w analizie. Do uwag dotyczących zastosowanej w pracy metodologii dodać należy komentarz dotyczący sposobu selekcji materiału do analizy. Autorka zestawia pojęcie tzw. pragmatycznych frazemów (*pragmatic phrasemes*) z kategoriami funkcjonalnymi (*functional categorisation, functional lexical bundles*), deklarując przy tym intencję wzbogacenia tradycyjnej metodologii stosowanej w badaniach frazeologicznych z metodologią bazującą na ekstrakcji jednostek mniej typowych strukturalnie, mieszczących się typologiach syntetycznych, dystrybucyjnych. Chociaż można uznać, iż analizy oparte na zbitkach wielowyrazowych są już stałym elementem tradycji badawczej, to podkreślić należy, iż przedmiotowa analiza wnosi tutaj wartość dodaną poprzez swój kontekst komparatywny. Pozwala to wyciągnąć wnioski, które w formule tradycyjnych badań frazeologicznych (podejście analityczne) nie są możliwe (np. niemieckie zbitki wielowyrazowe w dopełniaczu). Materiał językowy wzbogacony jest więc, szczególnie w języku niemieckim, o jednostki mniej typowe, często semantycznie niekompletne, nie mieszczące się w tradycyjnym profilu frazeologizmów. Co istotne i ciekawe z punktu widzenia metodologii, incydentalne trudności z przypisaniem takim jednostkom z materiału niemieckojęzycznego funkcji Autorka pokonuje przy pomocy analizy paralelnej, tzn. zestawienia tychże z ich anglojęzycznymi odpowiednikami (*frame reference*).

Z punktu widzenia techniki pisania pracy zauważyć należy następujące pozytywy. Projekt części teoretycznej stanowi gruntowną podbudowę do części analitycznej. Część teoretyczna zawiera szeroko zakrojone uzasadnienie dla podjęcia przedmiotowych badań. Zaznaczono, iż przedmiotowa dysertacja jest kolejną pracą z zakresu frazeologii, czy ściślej frazeologii korpusowej, ale Autorka wyraźnie zaznacza jak jej praca wpasowuje się w istniejące badania i w jakim sposób je uzupełnia, wnosząc nowe treści. Dodatkowo, fakt dostosowania wybranych parametrów badawczych świadczy o znaczących umiejętnościach Autorki do indywidualnego prowadzenia badań (np. wzmianka o schemacie autorstwa Flowerdew 2024 na str. 79). Dyskusja prowadzona jest w sposób logiczny. Autorka umiejętnie releguje treści poboczne do przypisów (np. str. 81, przypis 42), poszerzając tym samym zakres dyskusji o fakty historyczne, wskazując na mnogość terminologii stosowanej w literaturze w odniesieniu do tego samego desygnatu. Taki sposób prowadzenia dyskusji świadczy to również o znacznym odczycaniu Autorki w literaturze przedmiotu.

Cel badawczy zadeklarowany przez Autorkę, do którego odniosłam się wyżej w kontekście omówienia istoty części analitycznej został bezsprzecznie osiągnięty. Zaproponowano klasyfikację analizowanego materiału językowego i omówiono zauważone schematy jeśli chodzi o funkcje spełniane przez zbitki wielowyrazowe, zwracając uwagę na wymiar komparatystyczny analizy. Zauważyć jednak należy, iż sama formuła celu badawczego jest podana w sposób nieco rozproszony (str. 219 ‘This dissertation aims to analyze the phraseology of legal language within the context of EU case law [...]’; str. 8 ‘This dissertation aims to investigate the pragmatic and functional categories in legal phraseology.’; str. 9 ‘This study aims to examine their functional categories and determine to what extent this categorization corresponds to legal institutions, legal communication, or legal acts.’). Wszystkie z wymienionych stwierdzeń są adekwatne dla projektu przeprowadzonej analizy, prezentując różny stopień szczegółowości i różne perspektywy ujęcia celu. Można tutaj zasugerować przyjęcie większej konsekwencji w dyskusji w tym zakresie lub zhierarchizowanie celów na cel pierwotnym najbardziej ogólny i cele wtórne, nawiązujące do bardziej szczegółowych zamierzeń badawczych Autorki. Kolejna techniczna sugestia dotyczy sformułowania hipotez(-y) badawczych (-ej). Zakreślenie oczekiwań Autorki w zakresie wniosków stanowiłoby naturalne połączenia pomiędzy częścią teoretyczną a praktyczną dysertacji.

Podczas wnikliwej lektury dysertacji zauważono incydentalne nieścisłości w przyjętej terminologii w odniesieniu do określenia sposobu wykorzystania korpusu w analizie (*corpus-driven vs. corpus-based*). Autorka określa co do zasady swoją analizę mianem ‘corpus-assisted’

analysis, ale incydentalnie pojawia się drugie z ww. określeń (str. 199 ‘Therefore, this thesis differs from previous research in that it applies the corpus-driven perspective [...]’). Przy czym dodać należy, iż nie budzi wątpliwości, że Autorka zna merytoryczną różnicę pomiędzy pojęciami, gdyż klarownie wyjaśnia te kwestie w części teoretycznej. Zauważone nieścisłości są więc jedynie wynikiem oczywistej omyłki. Wartość pracy poniosłoby uściślenie znaczenia w jakim używane są pewne terminy. Autorka posługuje się terminem *translation* i *language version* w odniesieniu do treści paralelnych poddanych analizie, co w świetle założeń na gruncie legilingwistyki wymaga uściślenia, gdyż ‘warianty’ w kontekście tłumaczeń to termin zarezerwowany przez niektórych do nieoficjalnych tłumaczeń (vs. ‘authentic texts’ wg Susan Šarčević ‘New Approach to Legal Translation’ 1997: 20). Korpus, na którym przeprowadzono analizę zawiera teksty w różnych językach, które stanowią oficjalne tłumaczenia.

Zweryfikować należy określenie *język prawny* użyte w tytule i streszczeniu rozprawy, w odniesieniu do materiału poddanego analizie. Zgodnie z przeważającymi założeniami orzecznictwo należy do kategorii języka prawniczego. Ponadto, zbyt daleko idącym uproszczeniem jest odnoszenie się w tytule i dalszych częściach rozprawy do *niemieckich i angielskich wyroków TSUE*. Językiem postępowania, ustalonym dla każdej sprawy, może być jeden z 24 języków urzędowych UE. Dla przykładu, w przypadku pytań prejudycjalnych sądów krajowych, językiem postępowania w danej sprawie jest język sądu krajowego, który skierował pytanie do TSUE (art. 37 Regulaminu postępowania przed TSUE, Dz. Urz. UE z 29.8.2012, L 265, s.1, dalej ‘Regulamin’). Tekst sporządzony w języku postępowania stanowi zaś tekst autentyczny (art. 41 Regulaminu). Odnosząc się do *niemieckich i angielskich wyroków TSUE*, Autorka miała zapewne na myśli wyroki kończące postępowania, które toczyły się w tych dwóch językach. Nie można jednak w mojej ocenie uznać, że są to wyroki niemieckie, bądź angielskie, bo TSUE jako organ sądowy UE wydaje wyroki w imieniu całej UE. Autorka wspomina zresztą o systemie językowym w TSUE na stronie 88 pracy. Sugeruje się wyjaśnienie tej sprawy na wstępie rozprawy.

Doprecyzowania wymagają założenia także metodologiczne. Czy w rozdziale 3 (str. 80), odnosząc się do pojęcia *EUR-lex judgements parallel corpus* Autorka ma na myśli całe orzecznictwo znajdujące się w bazie EUR-lex? W Rozdziale czwartym Autorka wskazuje już konkretną ilościowo próbę badawczą – 10 013 wyroków TSUE z lat 1950- 2016, odnosząc się w tytule – znowu w mojej ocenie zbyt ogólnie – do wyroków niemieckich. Jak rozumiem, chodzi tu o wyroki TSUE, które zostały wydane w języku niemieckim jako języku autentycznym spraw. Sugeruje się wyjaśnienie jakiego rodzaju wyroki poddawane są analizie korpusowej. Czy to wyroki wydawane w odpowiedzi na pytania prejudycjalne krajowych

sądów niemieckojęzycznych, skarg Komisji Europejskiej na naruszenia zobowiązań traktatowych przez te państwa, czy może skarg samych państw członkowskich? Podanie takiej informacji dopełniłoby wartości wniosków sformułowanych przez Autorkę lub/i umożliwiłoby sformułowanie przez nią bardziej szczegółowych wniosków. Wniosek o dialogowości między TSUE a sądami krajowymi byłby szczególnie interesujący w przypadku analizy wyroków innych, niż tych wydanych w odpowiedzi na pytania prejudycjalne. Celem pytań prejudycjalnych jest właśnie dialog między sądami krajowymi a TSUE, o czym słusznie wspomina Autorka m.in. na str. 196.

Wydaje się także, że ujęcie pojęcia *co-legislator* w stosunku do działalności Komisji Europejskiej (str. 196) nie jest optymalne. W systemie prawnym UE Komisja Europejska ma wyłączną inicjatywę prawodawczą, ale nie jest uprawniona do stanowienia aktów ustawodawczych, co czynią wyłącznie Rada i Parlament UE, jako kolegiatorzy właśnie, co słusznie podkreśla Autorka (str.118). Komisja może wydawać akty o charakterze nieustawodawczym (tzw. akty delegowane i wykonawcze), po tym jak delegację przekażą jej Parlament i Rada. W mojej ocenie nazywanie Komisji co-legislatorem wymaga adnotacji i zastosowaniu formy nieco uogólniającej przedmiotowy ten prawny.

Kolejną zmianą, która podniosłaby walor dysertacji są zmiany poprawiające spójność dyskusji polegające na eliminacji incydentalnych powtórzeń treści. Dla przykładu Autorka używa terminów *parallel corpus* i *multilingual corpus* w odniesieniu do swojego materiału badawczego, przy czym dwa razy wyjaśnia czym jest korpus paralelny, jak go nazywa (str. 81 i 82).

Błędy edytorskie to zbędna spacja (str. 79 *attorney- general*), niekonsekwencja w formacie cudzysłowu: cudzysłów pojedynczy i podwójny (str. 79, 80), brak zachowania rygoru kolejności alfabetycznej przy cytowaniach (np. str. 82 *Kenning 2012, Huntson 2002*), niespójność w zakresie formatu cytowania w streszczeniu w języku angielskim), bezzasadne użycie akronimu (str. 160 *CADS*), brak spacji (str. 86 (*Mazzi 2007:27 in Koźbial 2020: 52*)).

Z punktu widzenia językowego przekaz jest czytelny, aczkolwiek jest pewna przestrzeń do poprawy przed publikacją dysertacji. Należy zwrócić uwagę na użycie wielu terminów określających te same pojęcia. Przykłady obejmują użycie termin *analysis, study* i *dysertacja* w odniesieniu do recenzowanej dysertacji. Wprowadzane korekty powinny objąć poprawę wybranych zdań (np. str. 81 brak terminu ‘term’ we frazie ‘A ‘specialized corpora’ refers to those corpora [...]’; str. 85 zbędny Saxon Genitive w zdaniu ‘As presented in Table 4, investigating the corpus’s specialisation degree requires [...]’; błędne określenie statusu publikacji autorstwa Bielawskiego (2022) jako artykuł.

Mimo kilku uwag i sugestii, które mają jedynie podnieść wartość pracy i posłużyć jako pomoc dla Autorki w jej dalszej pracy badawczej stwierdzam, iż dysertacja doktorska pt. *Legal Phraseology of EU case law. A comparative, corpus-assisted study of German and English judgments issued by the Court of Justice of the European Union* spełnia warunki określone w artykule 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Praca trafnie wkomponowuje się w nurt badań frazeologicznych w obszarze języka prawniczego, stanowiąc ich naturalną kontynuację i wnosząc znaczną wartość dodaną do stanu wiedzy w zakreślonym obszarze. Tym samym stwierdzam, iż przedłożona do recenzji dysertacja doktorska odpowiada wszelkim wymogom stawianym tego typu pracom i wnoszę o dopuszczenie mgr Joanny Kozłowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego, a także o skierowanie pracy doktorskiej do druku.